

Література

Клименко Е.О. Концепт «менеджмент» в американской и русской лингвокультурах: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Волгоград, 2004. – 221 с. Костьева М.А. Концепт «трудовые ресурсы» и его реализация в языке и культуре в сопоставительном освещении (на материале английского и русского языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / М., 2008. – 26 с. Науменко Л.П. Сучасний англомовний бізнес-дискурс в комунікативно-прагматичному та концептуальному висвітленні: Монографія. – К.: Логос, 2008. – 358 с. Certo, Samuel C. Principles of Modern Management / S. Certo. – Massachusetts, 1989. – 646 p. Collins Essential English Dictionary. – Sixth edition. – Glasgow: Harper Collins Publishers, 2006. – 1888 p. Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary. – Glasgow: Harper Collins Publ., 2006. – 1561p. Miller, Donald S. Fundamentals of management: a framework for excellence / Donald S. Miller, Stephan E. Catt, James Carson. – Minneapolis: West publishing company, 1996. – 457p. Oxford Dictionary of English Etymology / Ed. by C.T. Onions. – Oxford: Clarendon Press, 1998. – 1024 p. Oxford Dictionary of Business and Management. – L.: Oxford University Press, 2005 – 568 p. Pearce, John A. Management / John A. Pearce, II, Richard B. Robinson, Jr. Random House. Business Division. – New York, 1989. – 773 p. Webster's New World Dictionary of the American Language / Ed. by D.B. Giralnik. – New York: Prentice Hall Press, 1996. – 2nd ed. – XXXY, 1692 p.

УДК 81'22:159.922

ТОЛЧЕЄВА Т. С.

*(Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова)***ХАРАКТЕР СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖ КОНЦЕПТОМ ТА МОВНИМ ЗНАКОМ**

У статті аналізуються когнітивні й мовні способи творення абстрактних іменників. Розглянута проблема виникнення абстрактних іменників. Встановлено певний зв'язок між концептом та мовним знаком.

Ключові слова: абстрактний іменник, концепт, мовний знак.

Толчеева Т. С. Характер соотношения между концептом и языковым знаком. В статье анализируются когнитивные и языковые способы образования абстрактных существительных. Рассмотрена проблема возникновения абстрактных существительных. Установлена определенная связь между концептом и языковым знаком.

Ключевые слова: абстрактное существительное, концепт, языковой знак.

Tolcheyeva T.S. Correlation between concept and language sign. The article analyzes cognitive and language means of abstract noun creation. The problem of abstract noun origin is outlined. Certain connection between concept and language sign is appointed.

Key words: abstract noun, concept, language sign.

Когнітивні й мовні способи творення абстрактних іменників певною мірою віддзеркалюють різні механізми пізнання світу людиною, а також по-новому розкривають процес взаємодії дійсності, мови та людини в історичній перспективі від homo sapiens до homo loquens та homo cognisans [Кубрякова 2006, с. 7]. Дослідниця припускає, що це дає можливість установити мотиви позначення, а також співвіднести когнітивні структури з мовними [Кубрякова 2006, с. 8].

Аналіз останніх досліджень. Як зазначає О. С. Кубрякова, первинні дифузні імена називають комплекси відчуттів, пов'язаних з якісною визначеністю певних об'єктів навколо людини, на відміну від комплексу сенсорно та наочно сприйнятих властивостей предметних сутностей у їхній цілісності в тому самому середовищі [Кубрякова 2006, с. 7]. Вона пропонує розрізняти первинну та вторинну реальність світу. Первинна реальність у генезі людини віддзеркалює процес мовного позначення реальних речей, що є наслідком виокремлення певних предметів у результаті діяльності свідомості людини. Після того, як реальний світ онтологічно позначений, виникає вторинна реальність свідомості. Одночасно висловлюється припущення, що вторинна реальність – це креація мовою первинної реальності, що сприяє виникненню мовної картини світу, яка нав'язує людині уявлення про будову світу [Кубрякова 2006, с. 7 – 8]. Усе це дозволяє висловити думку, що структура мови залежить від концептуалізації світу людиною, а також від середовища осмислення дійсності [Кубрякова 2006, с. 8].

Метою статті є аналіз когнітивних й мовних способів творення абстрактних іменників. Поставлена мета передбачає вирішення такого завдання як розглянення проблеми виникнення абстрактних іменників та встановлення зв'язку між концептом та мовним знаком.

Першими концептуальними структурами О. С. Кубрякова називає організовані повтори емоційних вигуків людей у процесі трудової діяльності, наприклад, редуплікація звуконаслідувальних слів, які можна розглядати як результат метонімічного творення за звуконаслідуванням. Це призвело до композиційності знаків та їх подальшій диференціації. Це, на її думку, первинні концептуальні структури [Кубрякова 2006, с. 9]. У цьому аспекті вербалізовані концепти дають уявлення про те, що не завжди можливо чітко структурувати у свідомості людини, оскільки «шлях вербалізації концептуальної структури, що задумана, – це шлях пошуку відповідної мовної форми/форм, яка/які, будучи знайденими, постають як імена категорії представниками

окремих і самостійних концептів” [Кубрякова 2006, с. 10]. О. С. Кубрякова висловлює припущення, що в цьому полягає природа діалектичної суперечності між концептуальною структурою у свідомості та концептом у мові, який повертається до свідомості вже у вигляді самостійної одиниці.

Усе це, за О. С. Кубряковою, дає можливість диференціювати різні концептуальні структури. Так, наприклад, якщо в одне ціле об'єднуються набори перцептуально тотожних ознак, то вони реалізуються в мові предметними іменами. Це денотатно орієнтовні знаки. Якщо концептуальна структура утворюється семіотично, шляхом маніпулювання знаками в операціях “знак за знак”, то вона реалізується безденотатно, тобто номінальними позначеннями, фіксуючи об'єкти, яким немає відповідників у реальному світі. Вони не мають референтів-предметів у широкому розумінні. Це те, що називається *абстрактними іменами* [Кубрякова 2006, с. 11]. На думку дослідниці, як уже згадувалося, вони виникають на більш вищих етапах осмислення світу, сприяючи опредметненню непередметних величин. Отже, відбувається омовлення концептуальних структур іменниками, прототипічні значення яких пов'язані з предметними сутностями. Звідси, абстрактні іменники є вищою формою ментальної діяльності людини, оскільки в абстрактному імені узагальнюються ті властивості дійсності, які можуть бути об'єднані лише ім'ям.

Виникнення абстрактних іменників, які символічно фіксують певні концепти етнічних спільнот, дає можливість за їх допомогою маніпулювати свідомістю в процесі засвоєння граматичного ладу та утворювати нові концептуальні системи завдяки семіотичним операціям. Унаслідок цього абстрактні імена виступають у процесі пізнання в ролі тих символів, що функціонують для називання гіпотетичних та принципово неможливих для спостереження гносеологічних об'єктів. На відміну від суто фізичних об'єктів, тобто об'єктів первинної реальності, абстрактні іменники сприяють формуванню метамови для опису світу, тобто реалій усвідомлення сутності світу. У зв'язку з цим вербалізовані концепти виконують у мові функцію орієнтації у світі, хоча межі світу не визначаються межами мови, особливо щодо аксіологічної системи, що складалася під впливом антропоцентричного принципу [Кубрякова 2006, с. 12].

Такий підхід до мовних знаків дозволяє О. С. Кубряковій трактувати їх як засоби активізації у свідомості людини когнітивних структур, у яких зредуковано та метонімічно представлено всі відомості, як об'єктивні, так і суб'єктивні, про світ, що не спостерігаються безпосередньо. Таким чином, на її думку, природним середовищем перебування людини є не тільки безпосереднє екологічне оточення, але й мовне середовище [Кубрякова 2006, с. 13].

Спираючись на концепцію О. С. Кубрякової, зазначимо, що провідними класифікаційними ознаками абстрактних іменників є: 1) універсальність (*love, happiness, literature*) / ідіоетнічність; 2) регулятивність (*truth, friendship, duty, honor*) / нерегулятивність (*time, calmness, present*); 3) параметричність (*excellence, poverty, wealth*) / непараметричність (*soul, love, kindness, fear*). Ці ж ознаки, на думку дослідників [С. Г. Воркачов 2001, А. М. Приходько 2008], характерні і для концептів.

Проте розбіжність цих ознак у концептів і абстрактних іменників полягає в тому, що категоріальні концепти є більш складними утвореннями, ніж іменники. Вони несуть інформацію про класи об'єктів, а тому містять як абстрактні (*reason, space, time*), так і конкретні (*thing*) знаки й значення. Проте слід відзначити, що, беручи до уваги зроблений вище висновок про концентрацію абстрактності в понятті, концепти, що співвідносяться з класами предметів і вербалізовані за допомогою абстрактних іменників, будуть знаходитися швидше на периферії, ніж біля ядра.

Аналогічна відповідність спостерігається між типами концептів та їх мовною реалізацією. Так, теософські концепти мають апіорі абстрактну семантику, тому немає сумнівів, в тому що вони вербалізуються за допомогою суто абстрактних іменників: англ. *belief, darkness, fortune*, укр. *надія, щастя, доля*, які розташовуються вже набагато ближче до ядра, ніж категоріальні. Як і теософські, морально-етичні концепти відображають загальні моральні цінності: англ. *sinn, evil, kindness*, укр. *добро, справедливість*, а також регулюють норми поведінки: англ. *truth, will, patience*, тому зазначені концепти виражаються абстрактними іменниками. Телеономні концепти також віддзеркалюють духовні цінності й є дуже схожими на попередні, зокрема в засобах вербалізації. Так само антропоморфні концепти, представлені емоційними, фізіологічними, біовітальними, неодмінно є абстрактними іменниками, бо включають образи, оцінку, культурну цінність, а також стани й вікові особливості, на відміну від біосоціальних і гендерних, які в свою чергу описують соціальну стать людини і є конкретними. Гуманітарні концепти, відбиваючи роль і місце людини у лінгвокультурній і соціодискурсивній картині світу, є суто конкретними.

Наведена класифікація доводить, що існує певний зв'язок між концептом та мовним знаком, тобто своєрідна зворотна апеляція одного знаку до певної кількості концептів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, один і той самий знак може мати

декілька концептів, і більше того, цей знак може мати як абстрактні, так і конкретні значення концептів. Наприклад, співвідношення між концептом англ. *Beauty* / укр. *Краса* та відповідним мовним знаком наведено в таблиці 1. У першому випадку англ. *Beauty* / укр. *Красуна* – це абстрактне поняття, що перебуває майже в ядрі, а в другому – це конкретне поняття, яке теж знаходиться біля ядра, однак їх концептуальні значення суттєво розрізняються.

Таблиця 1. Співвідношення між концептом та мовним знаком

Ім'я концепту	Понятійний субстрат	Асоціативний адстрат	Валоративний епістрат
<i>Beauty</i> / <i>Краса</i>	Все красиве, прекрасне, все те, що приносить естетичне й моральне задоволення	Те, що викликає гарний настрій і позитивні емоції	Естетико-етичне уявлення про природу, жінку, квіти і т.ін.
<i>Beauty</i> / <i>Красуна</i>	Гарна на зовнішність жінка	Жінка, що виділяється серед інших правильними рисами обличчя й тіла.	Крім того, що вона гарна на зовнішність, вона обов'язково гарна всередині – добра, ввічлива, роботяща

Література

Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. — 2001. — № 1. — С. 64—72. Кубрякова Е. С. В генезисе языка, или размышления об абстрактных именах / Е. С. Кубрякова // Вопросы когнитивной лингвистики. — Тамбов, 2006. — № 3. — С. 5—13. Приходько А. М. Концепти і концептосфери в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. — Запоріжжя : Прем'єр, 2008. — 332 с.

УДК 811.112.2:81'373.43

ТУПАХІНА О.В.

(Запорізький національний університет)

**КОГНІТИВНО-ДЕРИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
ТЕЛЕСКОПІЗМІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена проблемі лінгвокогнітивного моделювання телескопізмів. Встановлені продуктивні моделі їх утворення та фактори, якими обумовлена їх поява.

Ключові слова: *неологізм, телескопія, телескопізм, гаплогія, фрагмент слова, модель.*

Тупахіна О.В. Когнитивно-derivationalные особенности телескопизмов немецкого языка конца XX – начала XXI века. Стаття посвящена рассмотрению проблемы лингвокогнитивного моделирования телескопизмов. Установлены продуктивные модели их образования и факторы, которыми обусловлено их появление.

Ключевые слова: *неологизм, телескопия, телескопизм, гаплогия, фрагмент слова, модель.*

Tupakhina O.V. Cognitive-derivational specificities of blends of German since the end of XX – to the beginning of XXI century. The article deals with the problem of lingual-cognitive modeling of blends. The productive patterns of blends and the factors that caused their appearance are defined here.

Key words: *neologism, blending, blend, haplology, word fragment, pattern.*

Мова, як природна знакова система, здатна до розвитку і змінюється разом із людиною, її творцем і носієм [Сідельников, Сушинська 2003, с. 298]. Виникнення нових лексичних одиниць є перманентним складним і багатоаспектним процесом, який свідчить про динаміку розвитку мови, її тісний зв'язок з процесом пізнання та відкритість її словникового складу [Вольвачева 2002, с. 76].

Як засвідчує стратифікаційний аналіз, збагачення арсеналу словотворчих засобів німецької мови кінця ХХ – початку ХХІ століття відбувається, головним чином, шляхом формантизації лексичних одиниць та афіксалізації їх фрагментів.

Актуальність дослідження зумовлена іманентним поповненням лексичного складу німецької мови неологізмами, утвореними за допомогою «нерегулярних» засобів словотвору (за термінологією Заботкіної В. І.) [Заботкіна 1989, с. 35], одним з найбільш активних механізмів з яких є телескопія.

Метою даної роботи є системний опис телескопізмів, як засобів фіксації осмислених людиною фрагментів реального світу, а основне **завдання** полягає у встановленні лінгвокогнітивних моделей їх побудови та зв'язку між їх когнітивними та морфологічними структурами.

Об'єктом аналізу статті є неологізми, утворені внаслідок дії когнітивно-дериваційного механізму телескопії, а її **предметом** – лінгвокогнітивні моделі телескопізмів німецької мови кінця